

AnletsBladet

NR 2

APRIL 2020

Ordföranden har ordet

Vårdagjämningen har just passerat och dagarna blir längre. Solen skiner och värmer. Fåglarna börjar åter kvittra i snåren.

När vinden tar i och regnet öser ner finns det alltid släktforskning att ta tag i.

När man någon gång kör fast i sin forskning kan man alltid gå ut i solen en sväng. Se där flera positiva saker att tänka på och det är sådant som vi behöver i dessa besvärliga tider.

För tillfället är rekommendationerna att vi alla, både 70-plussare och andra ska avstå från så mycket social samvaro som möjligt. Därför beslutade vi i styrelsen att skjuta fram årsmötet. Förhoppningsvis kommer vi att kunna genomföra det i maj eller juni. Vi avvaktar coronavirusets framfart och återkommer med besked och kallelse så snart vi har möjlighet.

Vi har också beslutat att ställa in Forskarrummet tills vidare. Vi meddelar på vår hemsida när vi drar igång med dem igen. Under tiden är ni välkomna med era frågor till vår hjälp i nöden – Akuten – som ni hittar på hemsidan.

Medlemsmötet i april kommer att bli ett föredrag som vi kan ta del av på nätet. Mer information om detta hittar du i kalendariet på sid 3.

Jag avslutar med att önska er alla en frisk och härlig vår trots allt. □

Glöm inte att hålla koll på vår hemsida för att få de senaste beskederna från oss.

Carin

Medlemsmötet den 20 februari 2020

Den 20 februari höll Håkan Henriksen ett uppskattat föredrag för ca 40 åhörare med titeln "Bland gruvpigor och gruvdrängar. Svenskt gruvarbete under 1700- och 1800-talet."

Under tidiga 1600-talet var Sveriges export till största delen koppar. Sedan tog stångjärn över som största exportvara.

1649 utfärdade staten Bergsmansprivilegiet d.v.s om man bodde i t.ex Bergslagen kunde gården/torpet vara ett Bergslagshemman. Allt under jord tillhörde staten och Bergslagshemmanet fick rätt att bryta järnmalm. Skatt betalades som ett tackjärnstionde.

Varje by bröt järnmalm tillsammans och ägde Hyttan tillsammans.

I gruvan fanns en statligt anställd gruvfogde. Arbetarna kom från de ingående hushållen. Brytningen skedde genom att elda på berget så kallad tillmakning.

Gruvan kunde vara upp till 200 meter djup. Vattenkraft användes för att pumpa upp vatten ur gruvan.

Malmen borrades loss, först med tremansborr, en vred borren som de andra slog med släggor på. Så småningom övergick man till tvåmansborr.

Inkomsten från gruvan delades lika mellan alla som arbetade där.

Hur vet vi då att det var både kvinnor och män som arbetade i gruvorna? Jo, genom att utredningar av olyckorna som skedde finns i arkiven. De som skadades var lika ofta kvinnor som män. Även lönelängderna finns bevarade. De flesta kvinnorna som arbetade

Håkan Henriksen

i gruvorna var hustrur från Bergsmannahemmanen. Men även änkor och ogifta förekom.

Bergsmansprivilegiet upphörde 1859. Därefter togs gruvdriften över av järnbruk med anställda arbetare – enbart män. År 1900 tillkom t.o.m en lag som förbjöd kvinnor att arbeta under jord. Det blev tillåtet igen först på 1970-talet.

Historien om järnbrytning är mest beskriven kring de stora starka Bergsmännen.

Att notera är att ordet "gruvpiga" inte finns med i Svenska Akademiens Ordbok trots att det är ett ord som förekommer frekvent i de gamla handlingarna. □

Text: Ann Johansson

Foto: Monica Andersson

Ansv.utgivare: Carin Johansson, Fagerlidsvägen 3, 146 30 Tullinge. tel. 08-778 02 51
Redaktion: Arne Mattsson, Björkvändan 6, 147 33 Tumba. Tel. 08-530 371 16
Monica Andersson, Storskiftesvägen 53, 145 60 Norsborg. tel. 08-531 779 11
Carin Johansson, Fagerlidsvägen 3, 146 30 Tullinge. tel. 08-778 02 51

Hemsida: www.botvid.org

Våra arrangemang sker i samarbete med

Hemsida: www.sv.se/sv/

FöreningsInfo

BOTVIDSBYGDENS SLÄKTFORSKARFÖRENING

Föreningens adress

Botvidsbygdens Släktforskarförening
c/o Anita Karlsson, Grytstigen 80
147 52 Tumba. Tel. 530 33310,
mobiltfn. 070-331 0916

Hemsida: www.botvid.org

Webbmaster: Mats Johansson, 608 2396

Styrelsen (riktnr. 08)

Ordf. Carin Johansson, 778 0251
V.ordf. Mats Johansson, 608 2396
Sekr: Anita Karlsson, 530 33310
Kassör: Inger Feldhofer tel. 778 2351
Ledamot: Charlotta Eskilson, 778 9814
Ledamot: Monica Andersson, 531 77911
Suppl. Arne Mattsson, 530 37116
Suppl. Barbro Ericsson, 070-574 2681

AnletsBladet

Ansv.utg. Carin Johansson, 778 0251
E-post: carin@medicalservice.se
Red. Arne Mattsson, tel. 530 37116
E-post: armatt@telia.com
Monica Andersson, 531 77911
E-post: monica.andersson@storskiftet.se

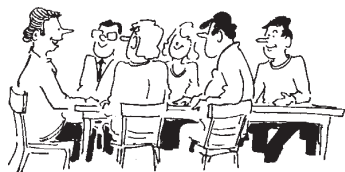
Avgifter

Årsavgiften erläggs senast 1 mars.
Medlemsavgift 2020: 220:-
Famijemedlem: 70:-
Plusgiro: 419 06 23-1

Om du flyttar...

Anmäl din nya adress till:
Inger Feldhofer tel. 778 2351
E-post: inger@feldhofer.se

Styrelsen informerar

Styrelsemöten

Vårens styrelsemöten kommer att hållas
onsdagarna den 22/4, 13/5.

Medlemsträffar

Läs mer under kalendarium på sid. 3.

AnletsBladet

söker medförfattare

Snart är det dags för nästa AnletsBlad och till dess behöver vi material. Artiklar, korta eller långa, smånotiser s.k "fynd" under forskningen m.m. Vassa pennan och skriv tidningen är till för Dig!

Redaktörerna

Fatburen - sjön som försvann

På Södra Stationsområdet, ungefär vid Bofills båge, låg sjön Fatburen som slutligen fylldes igen 1875. Då hade sjön de sista 100 åren varit "ett stinkande träsk".

När inlandsisen för 10 000 år sedan drog sig tillbaka höjde sig Åsön, det blivande Södermalm, sakta ur havet och blev en ö i ytterstergården. Fatbursjön var en havsvik av den dåtida Östersjön. Genom landhöjningen snördes viken av från havet. Under bronsåldern, för 3 000 år sedan, blev det en insjö med utlopp i Årstaviken.

Under medeltiden sträckte sig sjön från nuvarande Östgötagatan till Rosenlundsgatan. Sjön var viktig för stadens försörjning. Den var fiskrik och hade rent och friskt vatten. Den ingick i det kungliga slottets fatabur (förrådshus). Fiskerätten innehades av kungen och staden, men tjuvfiske förekom trots stränga straff. År 1633 kungjordes att de som hade egna små båtar vid stranden skulle få dem fraktade till Stortorget där de skulle huggas sönder av staden.

Under 1600-talet ströp man det naturliga utflödet från Fatbursjön till Årstaviken och ersatte det med ett konstgjort utflöde, det s k Stora Stadsdiket. På 1640-talet torrlade man den östra delen av sjön för att kunna bygga en rakare sträckning av Götgatan. Detta fick till följd att sjön började växa igen och bli osund. En bidragande orsak var också att man tippade mängder av avfall i sjön. I

rättsprotokoll från 1600-talet kan man läsa om förtvivlade kvinnor som försökt framkalla abort och göra sig av med sina foster i Fatbursjön.

På 1830-talet var sjön "ett osunt träsk, som ofta kallades Döda Hafvet". Malaria spreds via myggor som kläcktes i det som var kvar av sjön. Dödligheten i trakten var stor.

I slutet av 1850-talet fylldes stora delar av sjön igen när man byggde järnvägen och anlade Södra Station, som var ändstation för banan Södertälje-Stockholm. Den sista resten av sjön försvann 1875 när stadsfullmäktige beslutade att utvidga bangårdsområdet vid Södra Station. □

Text: Monica Andersson

Bild: Stockholmskällan

Källa: Wikipedia och Monica Eriksson, Stockholms Stadsmuseum

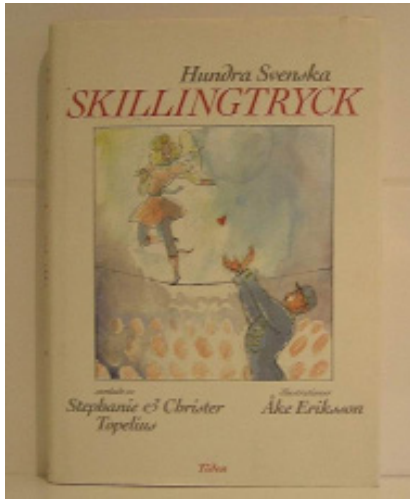

Forskarrummets öppettider

Våren 2020:

För närvarande är Forskarrummet stängt. Se vår hemsida för information om när det öppnar igen.

Skillingtryck

Skillingtrycken var som populärast kring förra sekelskiftet och fram till första världskriget ungefär. Skillingtryck heter de därför att de såldes som ett enstaka blad eller ibland som ett litet häfte för en eller ett par skilling. De såldes på marknader och av gårdfarihandlare. Oftast vet man inte vem som skrivit visan; ibland står det bara initialer på den som har skrivit. Visorna sjöngs när man arbetade eller satt och "kurade skymning" på kvällen. Man sjöng ur minnet och samma visa kan låta lite olika beroende på vem som sjöng. Melodin till visan angavs ofta som att den skulle sjungas till t.ex en

känd valsmelodi eller någon annan välkänd melodi eller "under sin egen behagliga ton".

Som skillingtryck finns ofta visor om verkliga händelser, dramatiska och spännande, och lite sorgliga. Det fanns skämtvisor, bevaringsvisor och sjömansvisor. Vem minns inte "Nicolina" eller "Josefin", hon med symaskinen? Eller "I en sal på lasarettet" som var så sorglig med den lilla bröstsjuka flickan. Det äldsta bevarade svenska skillingtrycket är från 1583. Trycken fick ett uppsving under slutet av 1700-talet då tryckerier etablerades och man började bli mer och mer läskunnig.

Skillingtrycken är ett kulturarv och många finns inspelade av gamla människor som lärt sig dem i ungdomen. Numera är cirka 25 000 svenska skillingtryck kända och den största samlingen, cirka 15 000, finns på Kungliga Biblioteket.

Uppsala universitetsbibliotek har digitaliserat 1 000 skillingtryck och gjort dem sökbara via sin databas Alvin, meddelas i senaste numret av tidningen Släkthistoria. □

Text: Monica Andersson

Källor: 60 Skillingtryck, Bonnier

Fakta och Wikipedia

Nystavning

Den 7 april 1906 beslöt Oskar II och hans regering att svenska folket skulle lära sig "stafva" på ett modernare sätt och förordnade därför i en kungörelse att "dt" för t-ljud skulle ändras till "t". Och att "f", "fv" och "hv" för v-ljud ändras till "v" – utom i ordet "haft" som också framdeles ska stavas med "f",

Källa: Anders Pontén:

Svensk historia dag för dag

Blott ett härdadt, arbetsamt, förståndigt Slägte kunde bebo Skandinaviens dalar och berg, eljest vore det förloradt.

Svea Rikes Häfder af Geijer.

Till Sveriges egenheter hörer, att Bondeståndet jemfört i antal till de öfriga Samhällsklasserna, äger en högst ovanlig öfvervig.

Anor från Värmland?

Sök på "Sydvästra Värmland fram till år 1641" så får du fram en bok som du kan läsa helt gratis på nätet. Författaren heter Lars Bägerfeldt.

KALENDARIUM

Möteslokal: Broängsgården, Falkvägen 42, Tumba. Buss 715 avgår från Tumba C och stannar utanför lokalen.

OBSERVERA!

Medlemsträffen den 16 april är inställd. Christer Carmeviks föredrag "DNA-släktforskning i praktiken" kommer i stället att kunna ses på vår hemsida. www.botvid.org via en länk.

Under tiden 10-20 april är denna länk tillgänglig. Så tag plats med en kaffekopp framför din dator när som helst under denna period och ta del av Christers erfarenheter.

OBSERVERA!

On 27/5 Studiebesök

Judiska museet.

Förhoppningsvis kan vi genomföra detta besök. Vi lämnar besked på vår hemsida.

Själagårdsgatan 19. Samling kl. 16.45.

Anmäl till besöket görs till:

inger@feldhofer.se senast den 18 maj.

Kassören meddelar...

Nya medlemmar:

Sedan manusstoppet för AnletsBladet nr. 1/2020 har föreningen fått 9 nya medlemmar som hälsas hjärtligt välkomna.

Ing-Britt Karlsson	Tumba
Monica Pettersson	Tumba
Solveig Hallgren	Bandhagen
Annette Ring	Uttran
Inger Erikson	Huddinge
Björn Hogdalen	Huddinge
Per Henrik Gustafsson	Huddinge
Berit Eriksson	Huddinge
Kalevi Pettersson	Huddinge

Tykodagen 29 april

En av tre sådagar (Ture, Tyko, Mariana) för bland annat havre. Om Tykodagen har också sagts att "om Tyko bär hatt, blir det ingen sommar". Det betyder att om man måste klä på sig som skydd för kylan, bådär detta för en kall sommar.

Källa: Årets dagar, Nordiska Museet

Skeppsbroadeln, vilka var de?

Begreppet myntades på 1700-talet som en ironisk benämning på de socialt uppåtsträvande storköpmännen i Gamla Stan.

De 10 största handelshusen stod för mer än hälften av Sveriges export av stångjärn, koppar, trä, beck och tjära. Man importerade bl a spannmål, salt, kryddor, te och råvaror till textilier.

Den viktigaste exportvaran var järn som under början av frihetstiden stod för 75% av hela Sveriges exportvärde. Många utländska handelsmän; från Tyskland, Nederländerna, Frankrike och England, bosatte sig i Sverige, och då företrädesvis i Stockholm och Göteborg.

”Finast” bland Skeppsbroadeln var familjerna Lefebure, Grill Worster, Hebbe, Jennings, Plomgren, Petersen och Kierman. De drev handelshus och flera av dem var direktörer i Svenska Ostindiska Kompaniet. Många, t ex J D Wahrendorff, J A Grill, handelshusen Tottie & Arfwedsson var också aktieägare i Svenska Västindiska Kompaniet som grundades 1786, (verksam till 1805), känt för sin slavhandel.

Köpmännen bedrev också låneverksamhet och övertog flera järnbruk då

brukspatronerna inte kunde betala sina skulder. De utvecklade också bruken och byggde herrgårdar och parker. Söderfors och Forsmark är exempel på sådana brukssamhällen.

Skeppsbroadeln skapade nätverk genom giftermål och nästan alla viktiga köpmän var släkt med varandra.

Mellan åren 1738 och 1764 samt 1768 till 1800 rådde inflation med prisökningar på närmare 200%. År 1763 uppstod en internationell finanskris som ledde till en stagnation i Sverige. Flera av de mindre handelshusen gick i konkurs.

Efter 1760-talet kom andra handelsfamiljer att dominera Skeppsbroadeln. Dessa, framför allt tyska familjer, var stora importörer av spannmål och textilier.

Under 1800-talet försvann Skeppsbroadeln så sakteliga. Handelshusen etablerade sig i stället på Södermalm. Den internationella konkurrensen skärptes och en teknisk utveckling av järnframställningen ändrade förutsättningarna för handelshusen.

Text: Monica Andersson

Källa: Wikipedia

Gatuvåld, inget nytt

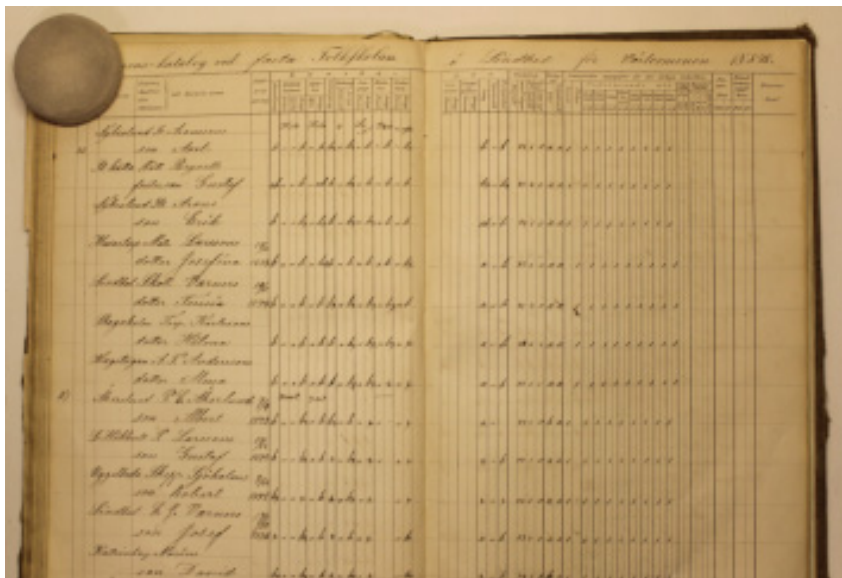
Den 22 mars 1908 debatterades gatuvåldet i den svenska riksdagen. Man ansåg att det förekom för mycket våld, särskilt i Stockholm och därför hade förslag väckts om att återinföra prygelstraffet.

Riksdagsmännen var positiva till hårdare tag, men man bedömde inte att prygelstraff var den rätta vägen. Lagutskottets majoritet hade röstat för ett återinförande av prygelstraffet som avskaffats 1855, men debatten gällde nu vad riksdagsmännen ansåg. ”Varje dag blir en polisman misshandlad i Stockholm” framhöll en talare som misstänkte att våldet berodde på släpphänthet i såväl hem som skola.

”Det är fel att förmäna de barn som uppfostras i slappa hem den förmån, som de i goda hem hade åtnjutit; att vid behov få smaka käppen”, framhöll riksdagsmannen Fornander men argumenten för den nyttiga käppen räckte inte. Motionen om prygelstraff avsågs med 121 röster mot 91.

Källa: Anders Pontén:

Svensk historia dag för dag

Betygsböcker i Vingåker

Eftersom jag har mina anor från Västra Vingåker är jag också medlem i Katrineholm-Flen-Vingåkers Släktforskarförening. Där har man börjat skanna gamla betygsböcker. Jag kontaktade dem och fick kopior (mot en liten

slant) på min farmors och farfars betygsböcker. Det var spännande läsning. Farmor var duktig i sång men inte så duktig på att sköta sitt trädgårdsland. Ett år fick hon bara b i uppförande. Undrar varför.

Farfar tyckte nog inte om biblisk historia och katekesen för där var han inte godkänd, men han var duktig i skrivning. Det är roligt att se vilka ämnen man läste; modersmålet naturligtvis och så biblisk historia och katekesen. Det var skrivning, räkning, geografi, historia och naturlära. Frihandsteckning, sång, gymnastik och trädgårdsskötsel fanns med i skolan och så ”handslöjder” för gossar resp för flickor. Det finns en kolumn också för ”vapenöfning” men där var det ingen som har deltagit verkar det som. Även närvaro och frånvaro finns registrerad. 133 timmars närvaro på en termin; de hade kanske inte så långa skoldagar.

Om du också har gamla släktingar från Vingåker kanske du också kan göra några ”fynd”. Kontakta föreningen på info.kfvslakt@gmail.com.

Text: Monica Andersson

